ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

АТЛАС-ШАБЛОН

Історія України

7

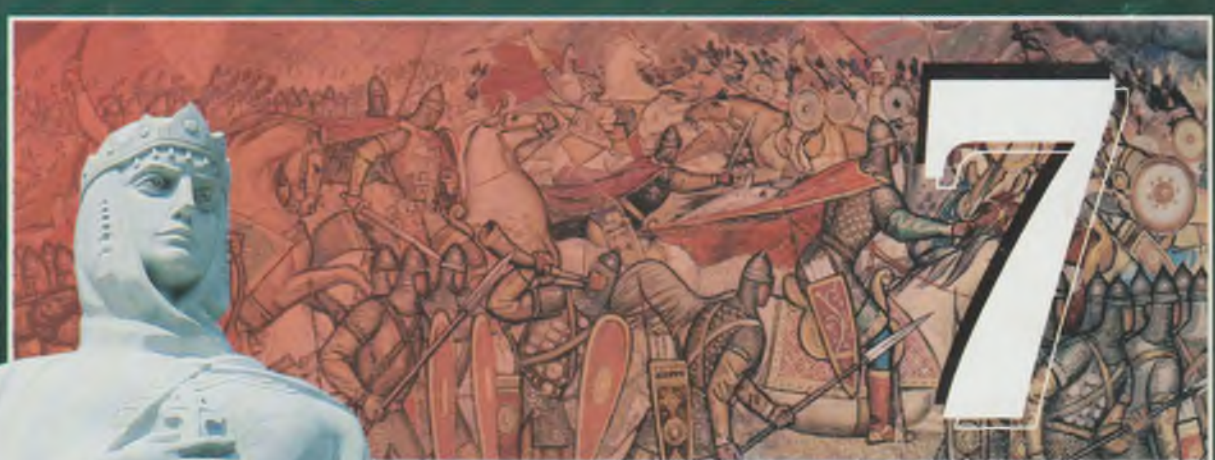

СЛОВ'ЯНИ ПІД ЧАС ПЕРЕСЕЛЕННЯ НАРОДІВ

Аварин змушується з дулібських жінок

Імператор Константин Багрянородний перед Ісусом Христом

Аварський вершник із бранцем

Переселення слов'ян

Територія розселення слов'ян:
на початку нашої ери
наприкінці VIII ст.
Напрямки розселення слов'ян
Кордони Візантійської імперії у VI ст.
Аварська навала в другій половині VI ст.
Племена VIII ст.:
СЕВЕРЯНИ східні слов'яни
ЯТВЯГИ балтські племена
ЧЕХИ західні слов'яни
ЧУДЬ фіно-угорські племена
СЕРБИ південні слов'яни
ВОЛОХИ інші племена

1. Обведіть різними кольорами:
   - Синім – слов'янські землі напередодні Великого переселення народів.
   - Зеленим – територію, заселену слов'янами наприкінці VIII ст.
2. Візантійський імператор Константин Багрянородний писав: «Зіслов'янилася вся наша земля і стала варварською». Напишіть назву держави, на території якої розселилися слов'яни внаслідок балканських війн .....
   .....
3. У визначене місце на карті впишіть назву кочового народу, з яким слов'яни вели запеклу боротьбу в VI – VII ст.

СХІДНІ СЛОВ'ЯНИ ТА ЇХНІ СУСІДИ

Аскольд, Дір і Рюрик

Зображення варягів та їхнього корабля на різьбленому камені

Руків'я варязького меча і вістря списка

1. Підкресліть червоним олівцем назви семи східнослов'янських союзів племен — предків українців.
2. Обведіть синім кольором «Руську землю», червоним — володіння Рюрика.
3. Як називався важливий середньовічний торговий шлях, що проходив східнослов'янськими землями?
   .....
4. У визначене місце біля Константинополя впишіть рік першого походу русів, очолюваних князем Аскольдом, проти Візантії. Як східні слов'яни називали візантійську столицю? .....
5. Підкресліть зеленим кольором назву держави, якій у середині IX ст. сплачували данину поляни, сіверяни, радимичі та в'ятичі.

Варяги на Русі. З картини В. Васнецова

КИЇВСЬКА РУСЬ ЗА КНЯЗЮВАННЯ ОЛЕГА ТА ІГОРЯ

Кочовики проходять Наддніпрянщиною

Деревляни вбивають Ігоря

Шолом варяга

Візантійці підпалюють кораблі русів «грецьким вогнем»

- Похід Олега на Київ у 882 р.
- Київська держава наприкінці правління Олега (912 р.)
- Території, приєднані до Київської держави за Ігоря (до 945 р.)
- Походи київських князів на Візантію
- Традиційний шлях полюддя
- Переселення печенігів на зламі IX–X ст.
- Кордони Київської держави на 945 р.
- ПОЛЯНИ Східнослов'янські союзи племен

1. У визначене місце біля Києва впишіть рік здобуття міста Олегом. Якими були наслідки цієї події для східних слов'ян?.....
.....
.....
2. Упишіть у клітинки на карті назву кочового племені, що почало нападати на Русь за князювання Ігоря.
3. Позначте хрестиком на карті місце загибелі Ігоря.
4. Перелічіть східнослов'янські племенні союзи, які після 945 р. залишалися незалежними від київських князів.....
5. Обведіть традиційний шлях полюддя. Землями яких племен він проходив?.....
.....

Князь Олег. З картини В. Васнецова

КИЇВСЬКА РУСЬ ЗА ПРАВЛІННЯ ОЛЬГИ ТА СВЯТОСЛАВА

Ольга здобуває Іскоростень

Хрещення Ольги

Загибель Святослава

Князь Святослав

Ольга із сином Святославом

1. Обведіть територію Київської Русі на початку князювання Ольги.
2. У визначене місце біля Іскоростеня впишіть рік придушення повстання деревлян княгинею Ольгою.
3. Підкресліть червоним кольором назву міста, яке відвідало руське посольство на чолі з княгинею Ольгою.
4. Заштрихуйте території, включені до складу Київської держави князем Святославом. Які східнослов'янські племена визнали залежність від київського князя за період 964–972 рр.? .....
5. Підкресліть на карті різними кольорами:
   - Синім – назви держав, проти яких воював Святослав.
   - Чорним – назву кочового племені, що заволоділо надчорноморськими степами після падіння Хозарського каганату.
   - Зеленим – назви східнослов'янських союзів племен, які залишилися незалежними від Києва наприкінці князювання Святослава.
6. Обведіть місце загибелі Святослава.

КИЇВСЬКА РУСЬ ЗА КНЯЗЮВАННЯ ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО І ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Князь Володимир Великий

Князь Ярослав Мудрий

1. Обведіть територію Київської Русі на початку князювання Володимира Великого.
2. Заштрихуйте різними кольорами території, приєднані до Русі:
   - Синім – Володимиром Великим.
   - Червоним – Ярославом Мудрим.
3. Упишіть у клітинки назву системи укріплень, які Володимир Великий розпочав будувати для захисту від кочовиків:
   ☐☐☐☐☐☐ ☐☐☐☐
4. Зеленим кольором підкресліть на карті назви Червенських міст. З якою державою Русь вела боротьбу за ці міста?
   .....
5. У визначене місце біля Києва впишіть рік хрещення Русі.
6. Позначте хрестиком на карті місце остаточного розгрому печенігів князем Ярославом Мудрим у 1036 р.
7. Які кочові племена витіснили печенігів із причорноморських степів близько середини XI ст.?
   .....

Хрещення князя Володимира

Битва з печенігами

КИЇВСЬКА РУСЬ ЗА ЧАСІВ ПРАВЛІННЯ ЯРОСЛАВИЧІВ

Замок у Любечі. Реконструкція

Святослав Ярославич з родиною. Мініатюра з «Ізборника Святослава»

З'їзд князів

Суд за часів «Руської Правди». З картини І. Білібіна

1. Запишіть назви земель, отриманих синами Ярослава Мудрого за батьківським заповітом:
   - Ізяслав .....
   - Святослав .....
   - Всеволод .....
   - Ігор .....
   - В'ячеслав .....
2. У визначене місце біля Києва впишіть роки співправління Ізяслава, Святослава і Всеволода.
3. Упишіть у клітинки на карті назву кочового племені, яке в ті часи турбувало Русь постійними нападами.
4. Підкресліть на карті різними кольорами:
   - Синім – назву річки, на якій улітку 1068 р. військо Ярославичів було розбите половцями.
   - Червоним – назву держави, яка допомогла Ізяславу повернути київський престол у 1069 р.
   - Чорним – назву міста, де в 1072 р. було затверджено «Правду Ярославичів».
   - Зеленим – назву міста, у якому в 1097 р. відбувся з'їзд князів.

КИЇВ У X – XIII СТ.

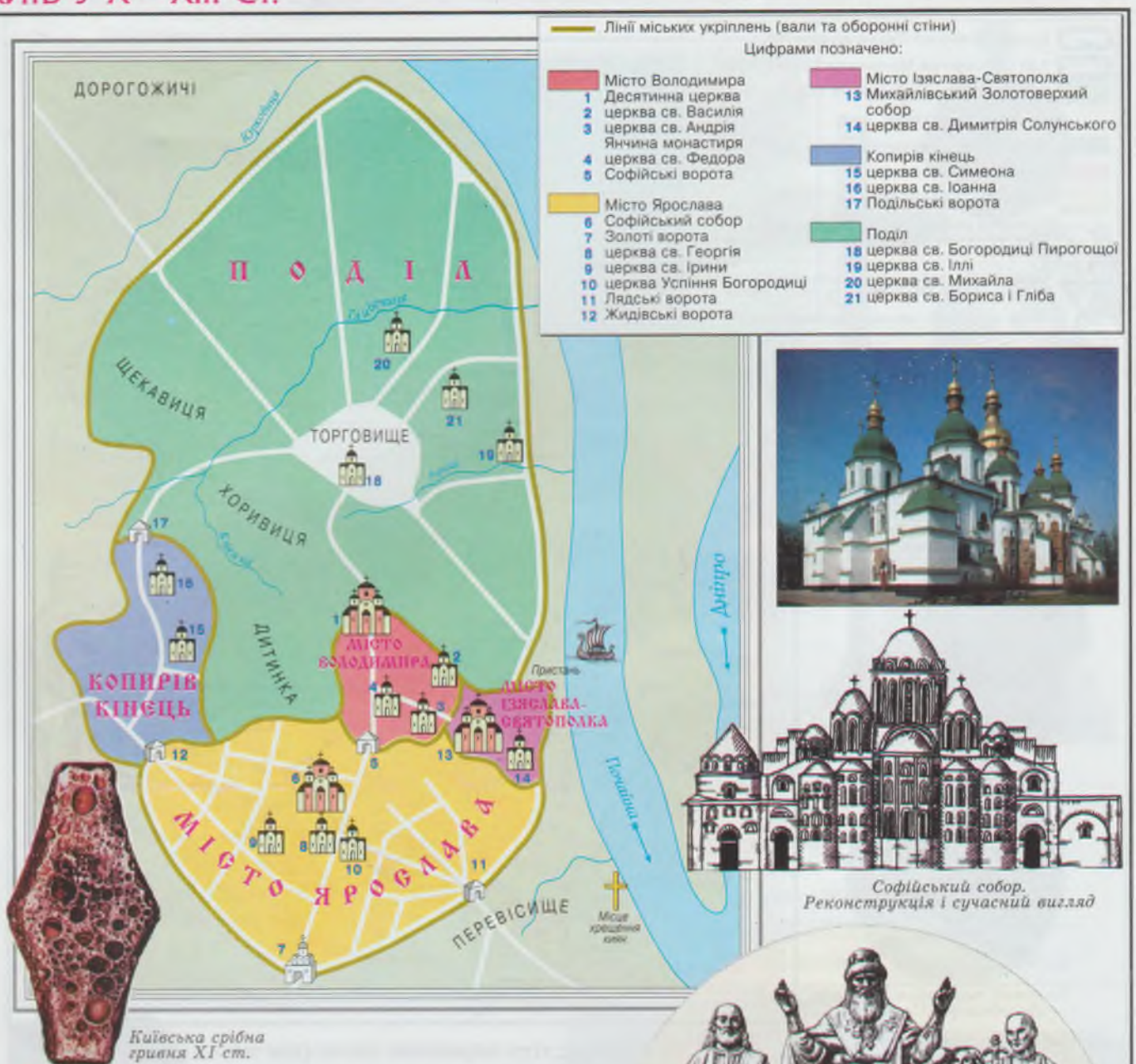

Софійський собор. Реконструкція і сучасний вигляд

Київська срібна гривня XI ст.

1. Заштрихуйте територію міста Володимира.
2. Обведіть межі міста Ярослава.
3. Напишіть назву частини міста, де стояли княжі палаци.....
4. Напишіть назву торгово-ремісничої частини міста.....
5. Обведіть на карті різними кольорами:
   - Червоним — місце хрещення киян у 988 р.
   - Синім — перший мурований храм Києва.
   - Зеленим — собор, зведений Ярославом Мудрим.
   - Чорним — ворота, через які до Києва ввірвалися монгольські загарбники в 1240 р.

Хрещення киян. Барельєф з пам'ятника св. Володимиру

КИЇВСЬКА РУСЬ ЗА ПРАВЛІННЯ ВОЛОДИМИРА МОНОМАХА ТА МСТИСЛАВА ВОЛОДИМИРОВИЧА

Кордони Київської Русі на початку XII ст.
Уділ Володимира Мономаха в 1097–1113 рр.
Володіння Мономаховичів на 1125 р.
Уділи інших князів:
Чернігівських Ольговичів
Полоцьких Всеславичів
Галицьких Ростиславичів
Полоцька земля, приєднана до володінь Мономаховичів Мстиславом Володимировичем у 1127 р.
Головні військові виправи, організовані Володимиром Мономахом та його синами
Місця визначних перемог над половцями

Обладунки кочовика

Золотий медальйон-змійовик Володимира Мономаха

Володимир Мономах вирушає на половців

Мстислав Володимирович сідає на київський престол

1. Підкресліть червоним кольором на карті назви земель, якими правив Володимир Мономах до 1113 р.
2. Наведіть на карті походи, скеровані Володимиром Мономахом проти половців. У визначені місця на карті впишіть роки перемог руських дружин.
3. Напишіть, унаслідок якої події Володимир Мономах вокняжився у Києві. .....
.....
4. Укажіть роки правління Володимира Мономаха в Києві.....
5. Підкресліть назву землі, яку Мстислав Володимирович приєднав до своїх володінь, позбавивши влади тамтешніх князів.

Обладунки руських дружинників

КУЛЬТУРА І ГОСПОДАРСТВО КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Золотий хрест

Золоті прикраси княжої доби

Нестор Літописець

Мозаїки Софійського і Михайлівського Золотоверхого соборів

1. Підкресліть на карті назви найважливіших міст на Русі.
2. Наведіть на карті торговельні шляхи різними кольорами:
   - Червоним — від Києва до Візантії.
   - Жовто-гарячим — від Києва до Північно-Східної Русі.
   - Зеленим — від Києва до країн Сходу.
   - Синім — від Києва до Польщі та Угорщини.
   - Чорним — від Києва до країн Скандинавії.
3. Які товари вивозилися з Русі до Візантії?
   .....
   .....
4. Зафарбуйте позначку міста, у якому було зведено перші на Русі мурована храми.
5. Які міста були центрами літописання?
   .....
6. У визначене місце біля Києва впишіть рік заснування Київської митрополії.

Сторінка Остромирового Євангелія

КИЇВСЬКА РУСЬ ЗА ЧАСІВ РОЗДРОБЛЕНОСТІ

Княже військо в поході

Київський князь на троні

Вояки Андрія Боголюбського плюндрують Київ

Битва князя Ігоря з половцями. З картини П. Андрусіва

1. Різними кольорами зафарбуйте території князівств, які були на українських землях.
2. Підкресліть назву князівства, у якому боярин став князем.
3. У визначене місце біля Києва впишіть рік зруйнування міста Андрієм Боголюбським.
4. Підкресліть назву кочового племені, яке брало участь у міжусобицях руських князів.
5. Наведіть на карті похід новгород-сіверського князя Ігоря Святославича проти половців. У визначене місце впишіть рік його поразки.
6. У якому давньоруському поетичному творі оспівано похід князя Ігоря?

.....

.....

ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIII СТ.

Князь Роман Мстиславич

Печатка Романа Мстиславича

Церква св. Пантелеймона під Галичем. XII ст.

1. У визначене місце на карті впишіть рік об'єднання Галицького і Волинського князівств під владою .....
2. Позначте хрестиком на карті місце загибелі князя Романа Мстиславича.
3. Підкресліть назви держав, що уклали між собою угоду про поділ галицько-волинських земель.
4. Підкресліть назву міста, звідки Данило Романович із братом почали боротьбу за батьківську спадщину.
5. У визначене місце на карті впишіть рік битви, у якій Данило Романович зупинив просування німецьких лицарів на Волинь.
6. Заштрихуйте володіння Данила і Василька Романовичів на 1239 р.

Данило Романович у битві під Дорогичином

Печатка галицького князя Мстислава Удатного

МОНГОЛЬСЬКА НАВАЛА НА РУСЬ

Субедей-багатур, що очолив похід у 1223 р., і хан Батий

Монголи здобувають руське місто

1. Підкресліть назви руських князівств, що розташовувались на українських землях.
2. Різними кольорами наведіть походи монголів у 1223 р.; у 1237—1238 рр.; у 1239 р.; у 1240—1242 рр.
3. Позначте хрестиком на карті місце першої битви руського війська з монголами.
4. Заштрихуйте різними кольорами:
   - Чорним — територію князівства, що припинило існування після монгольської навали.
   - Червоним — руські території, що зберегли незалежність від монгольських ханів.
5. У визначене місце біля Києва впишіть рік здобуття міста монголами.
6. У клітинки на карті впишіть назву монгольської держави, заснованої завойовниками в причорноморських степах.

Батий перед Києвом. З картини О. Єжова

ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIII – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIV СТ.

Оборонні муровані вежі. Волинь, XIII ст.

Князь Данило Романович

Лев Данилович

Юрій I Львович

Печатка Юрія I Львовича

Татари женуть бранців із галицько-волинських земель

1. Зафарбуйте територію Галицько-Волинської держави на 1242 р.
2. Тим же кольором заштрихуйте території, приєднані до Галицько-Волинської держави за правління Данила Романовича.
3. Позначте хрестиком на карті місце битви, у якій Данило Романович переміг об'єднане військо польсько-угорських завойовників. Укажіть рік цієї події .....
4. Позначте короною місто на карті, у якому Данила Романовича вінчали на королівство. У якому році це сталося? .....
5. Підкресліть чорним кольором назви міст, укріплення яких були зруйновані Данилом за наказом монгольського князя Бурундая.
6. Обведіть кордони Галицько-Волинської держави на початку правління Юрія I Львовича.
7. Напишіть імена і роки правління:
   - Останнього представника династії Романовичів .....
   - Останнього правителя Галицько-Волинської держави .....

УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIV СТ.

Любартова вежа в Луцьку

Великий князь литовський Ольгерд Гедимінович

- Кордони держав на 1340 р.
- Галицько-Волинська держава
- Інші руські князівства
- Володіння князя Любарта Гедиміновича (1349–1385 рр.)
- Володіння князя Володимира Ольгердовича (1363–1393 рр.)
- Похід Тимура в 1395–1396 рр.
- Кордони Великого князівства Литовського наприкінці XIV ст.

Галицькі монети XIV ст.

Любарт Гедимінович

Польський король Казимир III, який розпочав боротьбу за галицько-волинську спадщину. З картини Яна Матейка

Володимир Ольгердович

1. Підкресліть назви держав, що претендували на спадщину Київської Русі та Галицько-Волинської держави.
2. Обведіть червоним кольором місце битви між литовськими і татарськими військами, в результаті якої більшість українських земель увійшли до складу Великого князівства Литовського. Укажіть рік цієї події .....
3. Обведіть чорним кольором місце битви, у якій литовське військо зазнало поразки від татар. Укажіть рік цієї події .....
4. Підкресліть назви удільних князівств, де правили Любарт Гедимінович і Володимир Ольгердович.
5. Обведіть територію Великого князівства Литовського наприкінці XIV ст.
6. Заштрихуйте галицько-волинські землі, що впродовж XIV ст. увійшли до складу Польського королівства.
7. У визначене місце на карті впишіть рік укладення Кревської унії.

УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У XV – НА ПОЧАТКУ XVI СТ.

Хотинська фортеця

Великий князь литовський Вітовт

Князь Свидригайло

❶ Обведіть територію розселення українців у XV ст.

❷ Позначте цифрами на карті:

① Місце битви, яка визначила долю «Великого князівства Руського» князя Свидригайла у ..... р.

② Місце битви, де об'єднане польсько-литовське військо завдало остаточної поразки німецьким хрестоносцям у ..... р.

③ Місце укладення Віленської унії ..... р.

④ Місце укладення Городельської унії ..... р.

⑤ Місце битви, у якій литовсько-білорусько-українське військо, очолюване князем Острозьким, призупинило московський наступ на захід у ..... р.

❸ У визначені місця на карті впишіть роки остаточної ліквідації Волинського і Київського князівств, рік переходу Кримського ханства у васальну залежність від Османської імперії.

❹ Заштрихуйте території, втрачені Великим князівством Литовським унаслідок війн із Великим князівством Московським.

❺ Перелічіть держави, під владою яких перебували українські землі на початку XVI ст.

.....

.....

Військо князя Острозького в битві під Оршею

КУЛЬТУРНИЙ І ГОСПОДАРСЬКИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У XIV–XV СТ.

Св. Феодосій.
Зображення XV ст. з Києво-Печерської лаври

Кругла вежа Острозького Замку

Красівська Богоматір. Кінець XV ст.

Кодекс «Право міське Магдебурзьке»

Сторінки з Київського Псалтиря. Кінець XIV ст.

Кириличний Часослов, надрукований у Кракові. Кінець XV ст.

1. Підкресліть червоним кольором назви українських історичних земель.
2. Зафарбуйте позначку найбільшого в ті часи українського міста.
3. Підкресліть назви українських міст, що здобули магдебурзьке право до початку XV ст.
4. Позначте хрестиком на карті міста, у яких до сьогодні збереглися руїни давніх фортець і замків.
5. У визначене місце біля Києва впишіть рік поділу Київської православної митрополії на Київську і Московську.
6. Напишіть назви українських земель, на яких найбільш активно поширювався вплив католицької церкви. .....
   .....
   .....
   Головним осередком католицизму в Україні було місто .....
7. Напишіть назву міста, у якому наприкінці XV ст. було надруковано перші книги кириличним алфавітом .....
8. Накресліть на карті головні торговельні шляхи. Перелічіть види товарів, що вивозили з України до сусідніх земель .....
   .....
   .....

Зміст

Слов'яни під час переселення народів 1

Східні слов'яни та їхні сусіди 2

Київська Русь за князювання Олега та Ігоря 3

Київська Русь за правління Ольги та Святослава 4

Київська Русь за князювання Володимира Великого і Ярослава Мудрого 5

Київська Русь за часів правління Ярославичів 6

Київ у X-XIII ст. 7

Київська Русь за правління Володимира Мономаха та Мстислава Володимировича 8

Культура і господарство Київської Русі 9

Київська Русь за часів роздробленості 10

Галицько-волинська держава у першій половині XIII ст. 11

Монгольська навала на Русь 12

Галицько-волинська держава в другій половині XIII — першій половині XIV ст. 13

Українські землі у другій половині XIV ст. 14

Українські землі у XV — на початку XVI ст. 15

Культурний і господарський розвиток українських земель у XIV—XV ст. 16

Видання відповідає програмі «Історія України. Всесвітня історія, 5—9 класи», затвердженій Міністерством освіти і науки України (наказ від 05.06.2009 р. № 491)

Навчальне видання

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ
7 клас
Атлас-шаблон
Упорядники *О. В. Гісем, О. О. Мартинюк*

Редактор *Л. А. Шведова*
Технічний редактор *В. І. Труфен*

Код Г3816У. Підписано до друку 07.05.2013.
Формат 60×84/8. Папір офсетний. Гарнітура Шкільна.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 1,86.

ТОВ Видавництво «Ранок».
Свідоцтво ДК № 3322 від 26.11.2008.
61071 Харків, вул. Кібальчича, 27, к. 135.
Для листів: 61045 Харків, а/с 3355.

E-mail: office@ranok.com.ua
Тел. (057) 719-48-65, тел./факс (057) 719-58-67.
З питань реалізації: (057) 727-70-80, 727-70-77.
E-mail: commerce@ranok.com.ua

www.ranok.com.ua

Папір, на якому надрукована ця книга,

безпечний для здоров'я та повністю переробляється

з оптимальною білизною, рекомендованою офтальмологами

вибілювався без застосування хлору

ВИДАВНИЦТВО **РАНОК**

Разом дбаємо про екологію та здоров'я

© О. В. Гісем, Мартинюк О. О., 2010
© ТОВ Видавництво «Ранок», 2013